

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, КУЛЬТУРНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ В ЕПОХУ КОНФЛІКТІВ

Дячук В. П.

*кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
м.Київ, Україна*

В сучасних умовах деконструкції системи цінностей у світі, потужної дезінформації та популізму, соціальна відповідальність наукових осередків, університетських установ, фахівців різних галузей, дають можливість українцям не втратити віру у перемогу демократії і свободи та зі зброєю відстоювати власну державність, стати прикладом сміливості та мужності.

Питання якості вищої освіти є ключовим, власне це і є реалізація соціальної відповідальності. Обґрунтованим є вклад у розвиток людського капіталу, який би забезпечив інноваційний розвиток держави за рахунок зацікавленої взаємодії вищої освіти, науки, бізнесу і влади. Соціальна відповідальність вищої освіти в умовах війни потребує модернізації, нових підходів, адаптивних інструментів до впровадження для забезпечення ефективного функціонування університету, організації безпечної психологічного академічного простору.

Багато вітчизняних науковців з різних галузей науки визначили предметом свого дослідження саме соціальну відповідальність. Зокрема, системно опрацювала цю тему дослідниця Макуріна Олександра [4]. Проаналізовано інструментарій сучасного університету у формуванні та реалізації політики соціальної відповідальності в умовах воєнних дій. Доведено, що в сучасних умовах політика соціальної відповідальності університетів формується та реалізується на інституційному рівні управління. Визначено основні організаційні форми реалізації політики соціальної відповідальності університету в умовах воєнного часу. *Аналіз останніх публікацій за проблематикою.* Необхідно звернути увагу, що такі сучасні науковці як, В.П. Андрущенко та В.Л. Савельєв досліджували цю категорію з точки зору поєднання розширення автономії закладів вищої освіти (ЗВО) України з одночасним розвитком соціальної відповідальності університету [6]. Дослідники О. Грішнова та С. Бех вивчали поняття «соціально відповідальний університет» та аналізували розвиток соціальної відповідальності

в провідних українських закладах вищої освіти [7]. Дослідниця В.Г. Вієвська вказує на необхідність формування соціальної відповідальності в рамках однієї з найважливіших якостей сучасного менеджера в умовах стрімкого молодіжного розвитку [8]. Екс-міністр освіти і науки України С. Квіт концентрує увагу на визначенні напрямів формування соціальної відповідальності українських ЗВО [9]. Визначальну роль вищої освіти Л.С. Шевченко розглядає саме через сутність поняття «соціальна відповідальність» [6]. Вище зазначені напрямки дослідження проблематики вивчались в умовах мирного розвитку [4].

В умовах війни університети зосереджуються на підтримці студентів, викладачів та громадськості, водночас сприяючи сталому розвитку через просвітницьку діяльність, волонтерські ініціативи з психологічного відновлення військовослужбовців та членів їхніх родин.

Українські університети під час війни активно беруть участь у змищенні суспільства, надаючи допомогу Збройним Силам, внутрішньо переміщеним особам, а також проводячи дослідження, спрямовані на відновлення та розвиток країни після війни. Університети також працюють над формуванням компетентних та соціально відповідальних громадян, здатних протистояти дезінформації та популізму. Такі програми включають навчання засадам соціальної відповідальності та розвитку світоглядної компетентності студентів, які стають активними учасниками соціальних ініціатив і громадських рухів.

Мабуть не зайвим буде нагадати про якість самого навчального процесу як дуже влучно констатовано і розміщено на скрижальях Стелленбоського університету: «Знищення будь-якої нації не вимагає атомних бомб або ракет дальнього радіусу дії. Потрібно тільки зниження якості освіти і дозвіл списувати на іспитах. Пацієнти вмиратимуть від рук таких лікарів. Будинки руйнуються від рук таких інженерів. Гроші губляться з рук таких економістів і бухгалтерів. справедливість втрачається в руках таких юристів і суддів. Крах освіти – це крах нації».

Співпраця університетів з організаціями, такими як громадські об'єднання, є особливо важливою в кризові часи, оскільки сприяє вирішенню ключових соціальних проблем і підвищує довіру до закладів освіти.

Надзвичайно актуальною для України є й необхідність визначити власний цивілізаційний і культурний вимір, культурологічні доміанти. Важливими постають також питання довіри, адже створення відповідного середовища вимагає говорити правду незалежно від кон'юнктури або особистої вигоди та ставати моральними авторитетами. Культура підготовки навчальних лекційних курсів змушує соціально відповідальних викладачів у свої курси вплітати

дослідження і наративи які переконливо направлені на відстоювання національних інтересів, а в нашому сьогоdnішньому стані направлені на виживання нас як нації [3].

Сам термін походить від латинського слова «cultura» – обробіток землі, оброблення, розвиток, шанування. Уже в працях римського громадського діяча, оратора Цицерона¹ (106–43 рр. до н. е.) зустрічається його тлумачення як «оброблення, вдосконалення душі». Згодом термін починає вживатися у значеннях «виховання», «освіта», «самовдосконалення». Культура – це специфічний спосіб організації та розвитку людської життєдіяльності, представлений продуктами матеріальної й духовної праці, системою соціальних норм і настанов, духовними цінностями, сукупністю відносин людей з природою, між собою та ставленням до власної особистості; це система життєвих орієнтацій суб'єкта. У житті суспільства культура виконує важливі функції:

- людинотворчу – засвоюючи досягнення культури, людина пізнає себе і визначає своє місце в суспільстві й у світі, з'ясовує мету свого життя;

- інформативну – відбувається збагачення людини досвідом попередніх поколінь;

- регулятивну – культура створює норми і правила для організації спільного проживання людей;

- аксіологічну – сприяє формуванню ціннісних пріоритетів;

- гедоністичну – спрямована на отримання задоволення, насолоди.

Зважаючи на багатоплановість, форми культурологічної діяльності людини, культуру поділяють на матеріальну, духовну, соціальну і фізичну.

Впровадження політики соціальної відповідальності у закладі вищої освіти формується за допомогою злагодженої комунікації з бізнесом, громадою, органами виконавчої влади, медичними закладами, волонтерськими центрами. За час воєнних дій на території України перед університетами постали нові виклики соціального змісту, що зумовило зміни у стратегіях їх розвитку та місіях [2]. В умовах війни соціально відповідальні університети створюють нові підрозділи з метою вирішення питань соціального, психологічного, правового, комунікаційного, економічного, екологічного та інших напрямів. На прикладі діяльності НАКККІМ «Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв» визначено нові напрями соціальної відповідальності університетів в умовах війни – організаційно-інтеграційний (створення

---

¹ Марк Туллій Цицерон – давньоримський політичний діяч, видатний оратор, філософ та літератор.

належних умов для функціонування переміщеного на територію академії Луганської державної академії культури і мистецтв з небезпечного регіону), функціонально – безпековий (цілодобове функціонування бомбосховищ з вільним доступом для учасників освітнього процесу та працівників сусідніх організацій). Психологічної реабілітації військовослужбовців та членів їх родин, проведення впродовж літа 2023 р. Програм що сприяли стабілізації морально-психологічного стану. Майстер-класи з іконопису «Ізотерапія: ікона як мистецтво, віра і життя» від української художниці Ольги Карпенко.

БЕЗКОШТОВНА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Коли складно побачити шлях, йди на світло

Соціальний проект «Разом» Інформація на сайті: www.razom.live	Келіміні Інформація на сайті: www.kellimni.com	PsychHelpUA Інформація на сайті: www.psychhelp.info	Національна психологічна асоціація (НПА) Інформація на сайті: www.npa.org	Triangle Generation Інформація на сайті: www.trianglegeneration.com	БФ «Право на захист» Інформація на сайті: t.me/psychtouch	PIH (People In Need) Інформація на сайті: www.pih.org	Telegram chat-bot «Лікар Вікторія Діверс» t.me/odukraine_bot	Telegram chat-bot «Кіт тат» t.me/ukr_tv_bot	Telegram chat-bot «Друг Герієра допомога» t.me/firstaid_bot	Платформа «Veteran Hub» Інформація на сайті: www.veteranhub.com.ua	Підприємство психологічної реабілітації для ветеранів та їхніх родин Інформація на сайті: www.psihelp.com.ua	Інтернет-платформа «Жай-отвісто» Інформація на сайті: www.razomhub.com.ua	Платформа «Життя і Відрив» Інформація на сайті: t.me/kalimninyuzji	Фонд «Голос Дітей» Інформація на сайті: www.kidmentalhelpbot.com	Онлайн-платформа «Українські» Інформація на сайті: ukr.ecnist.com.ua	Національна гаряча лінія з психологічної допомоги для дітей та підлітків Інформація на сайті: www.psihelp.com.ua	Український національний центр «Криза ліній для психологічної допомоги» Інформація на сайті: www.1547.com	Safeforum Інформація на сайті: www.safeforum.org.ua	DOBRY START Інформація на сайті: www.dobry-start.pl	Проект «ПОРУЧ» Інформація на сайті: www.poruch.me	Національна гаряча лінія «Як Справитися» Інформація на сайті: www.poruch.me	«Ми поруч» Інформація на сайті: www.poruch.me	«LifeLine Ukraine» Інформація на сайті: www.lifelineukraine.com
---	--	---	--	---	--	--	--	---	---	---	--	--	--	--	---	--	---	---	---	--	--	--	--

■ Психологічна допомога різноманітними способами
■ Для жінок, вагітант та їх сімей
■ Патронаж у важкий час
■ Ділова допомога
■ Діти, підлітки, вагітні
■ Суїцидальні наміри

Відповідно до філософсько-гуманістичного та культурологічного вчення, культура має свої закони розвитку й функціонування. Досліджуючи культуру як продукт суспільної практики з досвіду віків – історичних рішень, державно-політичних, соціально-економічних, етнопонаціональних, релігійно-філософських, морально-етичних, – можна здійснювати аналіз причин і характер проблем сучасності та прогнозувати проекти тенденцій майбутнього. Сучасна культурологічна наука як система знань, здатна концептуально впливати на формування культури суспільства, теоретичні й практичні уявлення та їх втілення в усі сфери людської життєдіяльності. Зокрема в плані концептуального впливу на культурні процеси та практики. Розгляд системних підходів до аналізу культури в розрізі державної політики й утілення її в діяльність системи управління; формування культурних потреб людини як на робочому місці, так і в активному дієвому використанні позаробочого часу; враховуючи той вплив та «досягнення» технократизму, раціоналізму, маскультури, якими характеризувалося ХХ століття [3].

Західні культурологи, незважаючи на різне розуміння ними суті культури, вбачають у ній перевагу духовного над матеріальним. Вони розуміють культуру як сукупність духовних символів (Вебер), форму розумової діяльності (Кассіре), систему знаків, комунікацію (Леві-

Стросе), інтелектуальний аспект штучного середовища (Люнь). Духовна культура насамперед охоплює сферу духовного виробництва – це сукупність форм суспільної свідомості, способів створення і використання духовних цінностей, форм комунікації людей. Будь-яка абсолютизація чи недооцінка матеріальної або духовної сторони культури збіднює її як надзвичайно багатогранне, цілісне явище.

24 лютого 2022 року стало потужним викликом для університетів України. Серйозних змін потребувала політика формування соціальної відповідальності університетів. Вітчизняні дослідники визначають соціальну відповідальність університету (СВУ) як «свідоме й ефективне вироблення та реалізація закладом вищої освіти внутрішніх і зовнішніх політик щодо продукування, збереження й поширення знань, доведення до суспільства їх значущості й опрацювання можливих підходів до їх упровадження в різних сферах економіки та суспільного життя задля особистісного розвитку та спільного блага [7]. У публікаціях представників європейських вишів за останні роки прослідковується висвітлення проблематики розвитку соціальної відповідальності університетів як складової частини системи вищої освіти в умовах глобалізації [8]. Так, на наш погляд, позиція Д. Чарльза, згідно з якою роль університету в становленні успішного розвитку регіону та держави може розглядатись з точки зору філософії та методології, є сьогодні дуже актуальною для українських вишів [9]. У сучасному розумінні соціальна відповідальність (СВ) – це комплекс зобов'язань, які заклад вищої освіти має виконати, щоб зміцнити суспільство, у якому діє. Сучасні реалії такі: – соціальна відповідальність, перш за все, передбачає певний рівень добровільного відгуку на соціальні проблеми з боку закладу вищої освіти; – напрями соціально відповідальної роботи мають вписуватись у стратегію університету та не суперечити її цінностям;

Сучасні університети декларують свою соціальну відповідальність, розробляють її політику та цілі. Так, наприклад, у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» визначено добровільно взяті університетом додаткові зобов'язання щодо розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища, врахування інтересів усіх зацікавлених сторін, дотримання етики та правових вимог до виконання соціальних зобов'язань відповідно до стратегічних цілей та місії університету, а також відповідальності за економічні, соціальні та культурні наслідки своєї діяльності [4].

Саме з допомогою культури ми розрізняємо цінності та робимо вибір. Через культуру людина пізнає себе, усвідомлює себе як незавершений продукт природи, критично осмислює свої досягнення, невтомно шукає новий сенс існування і творить те, що відображає її сутність.

За останні п'ять років турбулентність світових процесів, завдяки досягненням науки й техніки, змінили ту роль яку відіграє людина в сучасному світі, і характер суспільних відносин здійснюється крізь призму військово-силового впливу. У наші дні, попри те, що значно зросли можливості діалогу, міжнародне співтовариство переживає серйозні економічні труднощі, зростає нерівність між країнами, численні конфлікти й небезпечні вогнища напруженості загрожують світовій безпеці. А тому нині необхідно більше, ніж будь-коли, зміцнювати співробітництво між державами, і саме завдяки університетам реалізуються ряд Грантових програм, новітніх розробок щодо виживання в умовах катаклізмів. Нині більше, ніж будь-коли, важливо вкорінювати у свідомості людей ідею захисту миру, котра, як записано у Статуті ЮНЕСКО, може стверджуватися насамперед через співробітництво в царині освіти, науки і культури.

В умовах війни університети зосереджуються на підтримці студентів, викладачів та громадськості, водночас сприяючи сталому розвитку через просвітницьку діяльність, волонтерські ініціативи та взаємодію з громадськими організаціями. Таким чином, в умовах війни соціальна відповідальність університетів в Україні виходить за межі класичних освітніх задач і фокусується на зміцненні національної ідентичності та підтримці суспільства в складні часи. Безпрецедентний за масштабом, глибиною та темпом процес розвитку сучасного світу сприяє створенню унікальної історичної ситуації, коли культурологічні детермінанти формують нові архетипи “моральних авторитетів” , соціально відповідальних людей об’єднаних в колективи освітян здатних вести за собою громадян і реалізувати життєтвердуючі проєкти.

Література:

1. Дячук В. П. Практична культуротворча діяльність як стратегічний ресурс суспільства. *Нові парадигми освіти і науки XXI століття: інкорпорація креативних практик в діяльність закладів підготовки фахівців культури і мистецтва* : кол. моног. / уклад.: О. Р. Копієвська, Н. О. Шевченко. Київ : НАКККіМ, 2024. С. 84–104. URL : <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5648> (дата звернення: 12.09.2024).

2. Багатозначність поняття культури. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10204/> (дата звернення: 12.09.2024).

3. Дячук В. П. Культурологічні домінанти у визначенні «Моральних автори-тетів» суспільства Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. *Мистецтвознавство* : наук. зб. Рівне : РДГУ, 2024. Вип. 48. С. 373–380.

4. Макуріна О. А. Соціальна відповідальність університетів в умовах війни в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 4. С. 29–34.

5. Стратегія розвитку Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» / Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2019. 7 с. URL: https://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/programaroz/NTUDP_Strat_2019.pdf (дата звернення: 12.09.2024).

6. Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. Освітня політика (огляд порядку денного). Київ : МП Леся, 2010. 368 с.

7. Грішнова О., Бех С. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 5(158). С. 11–18.

8. Вієвська М. Г. Формування соціальної відповідальності сучасних фахівців як інтегруюча тенденція. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. : Філософія. Політологія*. 2010. Вип. 9, ч. 2. С. 28–31.

9. Kvit Serhiyю Social responsibility of Ukrainian university. Our Global Social Responsibility : Speech at 2013 Annual Conference of Canadian Bureau for International Education in Vancouver Education for a Better World (November2013). URL: <http://kvit.ukma.kiev.ua/2013/12/social-responsibility-ofukrainian-universities/#more-1512> (date of application: 12.09.2024).

10. Шевченко Л. С. Соціальна відповідальність вищих навчальних закладів: аспект якості освіти. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2011. № 4(7). С. 5–15.